

POHJOISSAAMEN INTERFERENSSI ÄIDINKIELELTÄÄN SAAMELAISTEN
PUHUMASSA SUOMESSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
28.4.2020

Veikka Ritola

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1. Tutkimuksen aihe ja tavoitteet	2
1.2. Tutkimusaineisto	3
1.3. Pohjoissaamesta, saamelaisista ja saamelaisten kielimaisemasta	5
2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	7
2.1. Kielikontaktit ja kielikontaktitutkimus	7
2.1.1 Interferenssi käsitteenä	9
2.2. Menetelmät	10
2.3. Aikaisemmat tutkimukset	11
3. ANALYYSI	13
3.1. Interferenssi fonologiassa	13
3.1.1. Sananloppuinen /t/ > /h/	13
3.1.2. Soinnittomia klusiileja edeltävä /h/	14
3.1.3. Svaavokaali	14
3.1.4. Astevaihtelematon /t/	15
3.1.5. Yhteisetymologiset vastineet	16
3.1.6. Kontaminaatiomuodot	17
3.2. Interferenssi morfologiassa	19
3.2.1. Erikielinen kantasana ja morfeemi	19
3.2.2. Genetiivin käyttö partitiivin sijasta	20
3.2.3. Paikallissijojen sekoittuminen	21
3.3. Muita havaintoja	22
4. PÄÄTÄNTÖ	24
LÄHTEET	26

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe ja tavoitteet

Tässä tutkielmassa tarkastelen haastatteluaineiston pohjalta, millä tavoin äidinkielisten pohjoissaamen puhujien äidinkieli sekoittuu heidän puhumaansa suomen kieleen. Mielenkiintoni kohdistuu pääasiassa fonologisiin, morfologisiin ja morfofonologisiin piirteisiin, mutta tutkielman loppupuolella, luvussa 3.3. Muita havaintoja, tuon esille jotain muita aineistostani ilmi nousseita esimerkkejä.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millaisena kielenainesten sekoittumisena eli interferenssinä puhujien äidinkieli (pohjoissaame) ilmenee myöhemmin opitussa kielessä (suomessa) fonologisella, morfologisella ja morfofonologisella tasolla?
- Esiintyykö samankaltaisia interferenssitapauksia usealla eri informantilla, eli voidaanko joitain piirteitä pitää universaaleina?

Aluksi esittelen tässä luvussa tutkimukseni aiheen ja sen tavoitteet. Luvussa 1.2. kerron tutkimusaineistostani, jonka jälkeen taustoitan luvussa 1.3. saamelaisia ja heidän kielimaisemaansa parin viime vuosisadan aikana. Tutkielmani toisessa osassa kerron tutkimuksen teoreettisista taustoista esittelemällä ensiksi kielikontaktitutkimusta luvussa 2.1., jonka jälkeen perehdyn tutkielmassani esiintyvään *interferenssi*-termiin luvussa 2.1.1. Luvussa 2.2. käyn läpi metodini, ja luvussa 3. ja sen alaluvuissa esittelen tuloksiani. Lopulta luvussa 4. kokoan tutkimukseni pääkohdat.

Tutkimukseni kohteena ovat informanttien puheessa olevat piirteet, joiden voidaan katsoa olevan vaikutusta pohjoissaamesta. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi mahdollinen vokaalisoinnuttomuus, yhden kielen suffiksin käyttö erikielisessä kantasanassa tai mahdolliset palataalistumat. Tällaisten mahdollisten tulosten olemassaoloon viittaavat Toivo Itkosen (1912) ja Jocelyne Fernandezin (1982) havainnot, joihin palaan edempänä luvussa 2.3. Aikaisemmat tutkimukset.

Tutkimukseni aihevalintaan vaikutti suuresti oma kiinnostukseni saamelaiskieliä ja kielikontaktitutkimusta kohtaan. Lisäksi minusta on mielekästä tutkia Suomen rajojen

sisältä löytyvää sukulaiskieltä, joka on ollut tiiviissä yhteydessä suomen kanssa vuosisatoja, mutta josta riittää vielä runsaasti tutkittavaa. Kahden läheisen sukukielen tutkimus on jokseenkin harvinaista, ja kielikontaktitutkijoiden kiinnostuksen kohteena ovatkin olleet pääasiassa eri kielikuntiin kuuluvien kielten väliset kontaktit. Lähtökohtaisesti niiden tutkimustulokset voivat kuitenkin poiketa suuresti suomalais-ugrilaisten kielten kontaktitutkimuksesta, pääasiallisesti juuri indoeurooppalaisten ja uralilaisten kielten rakenteen erilaisuuden vuoksi. Kielikontaktitutkimuksessa morfologiaa ja morfofonologiaa on pidetty vastustuskykyisinä kieltenväliselle vaikutukselle. Kuitenkin, kun kielet muistuttavat toisiaan rakenteellisesti ja niissä on laaja ja monipuolinen taivutusmorfologia, niiden puhujilla voi esiintyä paljonkin morfologista interferenssiä. (Riionheimo 2010: 218–220.)

Suomen ja pohjoissaamen rakenteissa on yhtäläisyyksiä, sillä ne ovat kehittyneet samasta kantakielestä (Korhonen 1981: 22–28, 37–40; Sammallahti 1998: 2–3; Häkkinen 2009 [2002]: 14–15). Lisäksi ne jakavat osittain samoja suffikseja, kuten esimerkiksi monikon tunnuksen *-t*. Suomesta ja pohjoissaamesta ei kuitenkaan ole tehty niiden rakennetta vertailevia tutkimuksia lukuun ottamatta Fernandezia (1982) Marjatta Jomppasen väitöskirjaa *Pohjoissaamen ja suomen perusinfinitiivi leat ja olla -verbien yhteydessä* (2009).

1.2. Tutkimusaineisto

Tutkimuksessani käytettävä aineisto koostuu Turun yliopiston Talvadas-kokoelman nauhoitteista ja litteraateista. Sain materiaalit haltuuni Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kautta. Nauhoitteissa on yhdeksän tuntia saamenkielisten informanttien puhumaa suomea. Nähdäkseni informantit ovat kasvaneet saamenkielisessä ympäristössä, ja saame on ollut heidän pääasiallinen kielensä. Suomen kielen informantit ovat oppineet arviolta vasta nuoruus- tai aikuisiällä.

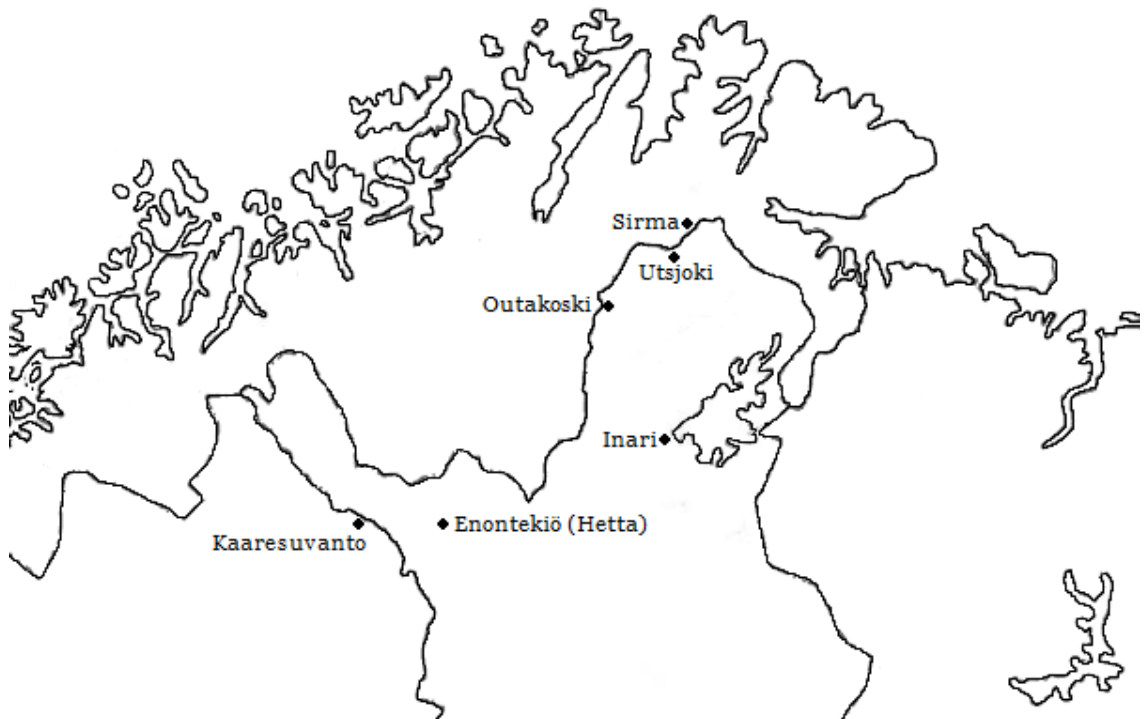
Informantteja on aineistossa yhteensä 13. Heistä yksitoista on miehiä ja kaksi naisia. Aineistossa on useita kymmeniä minuutteja pohjoissaamea – sekä eräässä äänitteessä

hieman ruotsia. Pohjoissaamen- ja ruotsinkieliset osuudet olen rajannut aineistostani pois, sillä ne eivät kuulu tutkimukseeni.

Viitataan tässä tutkielmassa informantteihin nimillä IN1–IN13. En ole merkinnyt tutkielmaan informanttien sukupuolta, sillä en tutki sukupuolen mahdollista vaikutusta kieleen.

Kaikkien informanttien syntymäaikoja ei ole merkattu Talvadaksen litteraattitiedostoihin. Osan kuitenkin oli, ja ne ovat seuraavat: 1885, 1887, 1892, 1897, 1902, 1905, 1910, 1911 ja 1929. Informantit ovat siis noin 80–46-vuotiaita.

Nauhoitteet on kerätty Pohjois-Lapista Enontekiöltä, Inarista, Utsjoelta, Outakoskelta, Norjan Sirmasta sekä Ruotsin Kaaresuvannolta vuosina 1965–1969. Haastattelut ovat tehneet Olavi Korhonen, Juha Pentikäinen ja Matti Morottaja. Osa haastattelukysymyksistä on suomeksi, osa saameksi. Yksi syy koodinvaihtoon lienee Pentikäisen saamen kielen taito, joka on Korhosta ja Morottajaa heikompi. Tämän ilmenee eräästä äänitteestäkin, jossa Pentikäinen pyytää informanttia toistamaan asiansa suomeksi. Ilman Pentikäisen saamen kielen tasoa tällaisen materiaalin olemassaolo ei välttämättä olisi itsestään selvää.



KARTTA 1. Aineistonkeruuseudut.

Giellagas-instituutista saamani litteraatit ovat likimalkaisia, eikä niissä ole pyritty äänteelliseen tarkkuuteen käyttäen esimerkiksi suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta.

Mahdolliset interferenssitapaukset on pääosin häivytetty litteraatista, joten minun täytyi litteroida aineistoa uudelleen. Giellagas-instituutin antamat litteraatit on tehty vuosina 2005–2016 Microsoft Word -ohjelmalla. Litteraattien tulkintaa vaikeutti se, että päivitetty ohjelmaversio ei kyennyt tunnistamaan vanhimpien tiedostojen merkkejä.

1.3. Pohjoissaamesta, saamelaisista ja saamelaisten kielimaisemasta

Pohjoissaame on uralilainen kieli, joka kuuluu siitä haarautuvan suomalais-ugrilaisen kieliryhmän saamelaiskielten haaraan (Sammallahti 1998: 2). Pohjoissaamella on eri arvioiden mukaan noin 15 000–30 000 puhujaa, mikä on jopa 75 % kaikista saamelaiskielten puhujista (Sammallahti 1998: 1). Suomessa on saamelaisia lähes 11 000 (Saamelaiskäräjät 2019), ja heistä arviolta jonkin verran alle 3 000 puhuu saamen kieliä (Sammallahti 1998: 1). Pohjoissaame on suomen etäinen sukukieli, ja niiden yhteistä kantamuotoa – varhaiskantasuomea tai suomalais-saamelaista kantakieltä – puhuttiin noin 3 000–3 500 vuotta sitten (Korhonen 1981: 27).

Norja ja Venäjä verottivat saamelaisten asuinalueita jo 1200-luvulla, ja 1300-luvulla Ruotsin ja Novgorodin rajat pohjoisessa alkoivat hiljalleen vakiintua (Lehtola 1997: 22–23). Vieraiden kansojen edustajien kiinnostus saamelaisia kohtaan alkoi voimistua 1600-luvulla, ja tutkijoiden, virkamiesten ja matkailijoiden määrä saamenlaisten kotiseutualueella alkoi kasvaa, ja pian Pohjolan suurvallat alkoivat kiinnostua pohjoisen Skandinavian luonnonvarojen hyödyntämisestä (Lehtola 1997: 14–15). Saamelaisilla ei ole ollut koskaan omaa kansallisvaltiotaan, ja saamelaiskielten asema oli hyvin heikko aina 1970-luvulle asti, jolloin saamelaisten kansallinen itsetunto kohosi ja valtaväestöt alkoivat hiljalleen tunnustaa saamelaisten oikeuden kieleensä ja kulttuuriinsa (Lehtola 1997: 57–63, 70–85). Saamelaiset ovat eläneet viime vuosisadat yhteiskunnassa, jossa valtaväestöjen puhumat kielet – suomi, norja, ruotsi ja venäjä – ovat olleet vahvasti läsnä jokapäiväisessä elämässä, eikä saamenkielistä opetusta ole ollut kouluissakaan tarjolla (Lehtola 1997: 88–90). Norjassa saamelaisia alettiin opettaa norjaksi jo 1700-luvun lopulla (Korhonen 1981: 56). Jatkuvan kontaktin myötä saameen on otettu lainoja valtakielistä, mutta se on myös lainannut valtakielille sanastoa (Aikio 2007: 24, 2009).

Suomessa saamelaisten oikeus äidinkieliseen palveluun useimmissa valtion virastoissa turvattiin lailla vasta vuonna 2003 (Saamen kielilaki 2003/1086), joten sitä ennen asiointi tapahtui suomeksi. Lisäksi esimerkiksi kirkon toimintakieli oli pappien ja kirkkoherrojen varassa. Suomessa asuville saamelaisille suomen kieli ei siis ole ollut kovin vierasta.

Marjatta Jomppanen kirjoittaa, että suuri osa pohjoissaamen oppijoista asuu saamelaisalueen ulkopuolella, jossa suomen kielen vaikutus on vahva. Lisäksi pohjoissaamen vieraskielisten opiskelijoiden määrä kasvaa, ja heistä osasta tulee saamen kielen tai saameksi opetettavien aineiden opettajia. Suomea ja saamea käytetään rinnakkain, joten on todennäköistä, että suomen vaikutus pohjoissaamessa voi lisääntyä. (Jomppanen 2010: 1.)

Saamelaiset elävät tänä päivänä monikielisessä yhteiskunnassa, jossa valtaväestön kieli opitaan viimeistään kouluun mennessä, eikä kaikkia yhteiskunnan palveluita ole tarjolla saamen kielillä. Tämän takia elämme tilanteessa, jossa yksinkielisiä saamenpuhujia ei ole olemassa. Aineistoni on nykyvalossa siinä mielessä ainutlaatuinen, että siinä esiintyvät informantit ovat kasvaneet ympäristössä, jossa saame on ollut ensisijainen kieli, eikä suomea ole käytetty välttämättä paljoa esimerkiksi kansakoululaitoksen ulkopuolella.

2. TEOREETTINEN TAUSTA JA METODIT

Tässä luvussa esittelen kielikontaktitutkimusta, sekä kerron käyttämäni *interferenssi*-termin taustasta. Lisäksi luon katsauksen aiempiin tutkimuksiin, jotka ovat jollain tasolla käsitelleet interferenssitapauksia suomessa tai saamessa.

2.1. Kielikontaktit ja kielikontaktitutkimus

Kielikontaktitutkimuksessa pyritään selvittämään ja tutkimaan kahden tai useamman kielen kohtaamisen vaikutuksia. Kielien kohtaaminen eli kontakti voi muuttaa kielten rakennetta monella eri tasolla, kuten esimerkiksi fonologisesti, morfologisesti ja syntaktisesti. Arkipäiväisin ja kenties helpoiten havaittava kielikontakti-ilmiö on sanojen lainaaminen kielestä toiseen. (Thomason 2001: 10–11, 85–91; Paulasto, Kolehmainen, Kumpulainen, Meriläinen & Riionheimo 2014: 412.)

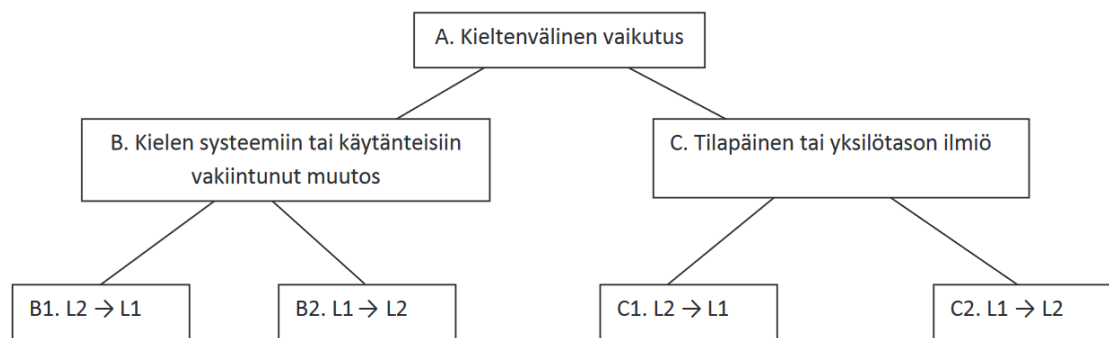
Yksinkertaisimmillaan kielikontaktilla tarkoitetaan tilannetta, jossa yhdessä paikassa puhutaan kahta tai useampaa kieltä. Tällaisia tilanteita voi kuitenkin olla monenlaisia – jopa sellaisia, joissa näiden kahden eri kielen puhujat eivät kommunikoi keskenään. Alkujaan kirjoitettujen tekstien ja tätä nykyä internetin ja muiden etäviestinnän mahdollistavien keksintöjen ansiosta kieltenpuhujien ei tarvitse edes olla fyysisesti samassa paikassa, jotta kielikontaktia voisi tapahtua. Kielten välistä kontaktia on tapahtunut jo kymmeniä tuhansia vuosia, sillä ihmiset ovat hakeutuneet muitten kansojen pariin esimerkiksi hakemaan puolisoita. (Thomason 2001: 1–6.)

Puhujiin kielikontakti voi kuitenkin vaikuttaa myös hyvin negatiivisesti. Historian saatossa vähemmistökielten puhujia on vainottu, ja monia kieliä on kuollut valtakielten painostuksen takia. Kieltä on saatettu käyttää "todisteena" kansojen eroista. (Thomason 2001: 5.) Tästä lähiesimerkkinä toimii saamelaisten pakkonorjalaistaminen, -suomalaistaminen, -ruotsalaistaminen ja -venäläistäminen.

Jos kielikontakteja tarkkaillaan diakronisesta näkökulmasta, eli tutkitaan kielten eri kehitysvaiheita, kontaktitilanteet voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin: kielen

säilyttämiseen, kielen vaihtoon sekä uusien kielten syntymiseen (Paulaston ym. 2014: 412 mukaan Winford 2003: 23–24).

Jotta voisin selkeämmin osoittaa, minne tutkimukseni kielikontaktilingvistiikan laajalla kentällä sijoittuu, havainnollistan seuraavana kielikontaktitutkimuksen tasoja Helka Riionheimon (2007) kuvion (kuvio 1) avulla. Kuviota ovat hyödyntäneet interferenssiaiheisessa artikkelissaan myös Paulasto ym. (2014: 410).



KUVIO 1. Kieltenvälisen vaikuttamisen tyyppejä (Riionheimo 2007: 53).

Kielikontaktitutkimuksen lähtökohtana on kahden tai useamman kielen kontakti (A-taso). A-tasolla ei tehdä eroa sen suhteen, millainen kontaktitilanne on kyseessä tai millainen asema kontaktissa olevien kielten puhujilla on keskenään. A-taso eli kieltenvälinen vaikutus voidaan jakaa kahteen alatyyppiin. Alatyypissä B käsitellään toisen kielen aiheuttamia muutoksia, jotka ovat vakiintuneet vastaanottavan kielen systeemin osaksi. Nämä muutokset ovat levinneet laajalle kieli- tai puheyhteisöön. Alatyypissä C puolestaan kuvaa sellaisia ilmiöitä, joissa toisen kielen vaikutus on satunnaista tai tilapäistä monikielisen yksilön puheessa. Alatyypit B ja C eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne voidaan ajatella kahtena ääripäänä, joiden välillä on jatkumo. Esimerkiksi kontaktista lähtöisin olevat kielenmuutokset saavat alkunsa ensiksi jonkun puhujan idiolektissa, jonka jälkeen ne voivat laajentua koko puheyhteisön käyttöön vakiintuen vähitellen osaksi kieltä. (Paulasto ym. 2014: 410).

B- ja C-taso voidaan jakaa edelleen alatyypeiksi, pohjautuen kontaktissa olevien kielten väliseen hallitsevuussuhteeseen joko kieliyhteisön tai yksilön tasolla. Jako tapahtuu sen mukaan, ottaako yksilön vahvempi kieli (L1) vaikutteita toisena opitusta kielestä (L2) vai

päinvastoin. Alatyypit B1 kuvaa tilanteita, joissa puhujat ottavat kieleensä vaikutteita jostain toisesta kielestä, jota osaavat heikommin. B2 kuvaa tilannetta, jossa puhujayhteisö on käynyt läpi kielenvaihdoksen, jonka myötä heidän äidinkieltänsä vaikutteet näkyvät myöhemmin opitussa kielessä. Alatyypit C keskittyvät idiolektitasolla tapahtuviin vaikutteisiin. Tyypit C1 kuvaa tilanteita, joissa kielenpuhujat lainaavat tilapäisesti vahvimpaan kieleensä aineksia jostain heikommin osaamastaan. C2 taas kuvaa tilanteita, jotka ovat läsnä kaikessa kielenoppimisessa: puhujan äidinkielen tai vahvimman kielen vaikutus näkyy tämän toisena oppimassa tai heikommin osaamassa kielessä. (Paulasto ym. 2014: 410–411.) Oma tutkielmani paneutuu juuri C2-tyyppin tilanteeseen.

2.1.1. Interferenssi käsitteenä

Kielikontaktitutkimuksessa esiintyy usein termi *interferenssi*, jolla tarkoitetaan kielikontaktitutkimuksessa yleensä kieliopillisten piirteiden lainautumista kielten välillä (Aikio 2004: 52). Termiä on alun perin käyttänyt Uriel Weinrich kutsuen interferenssiksi tapauksia, joissa kaksikielinen puhuja käyttää puheessaan ilmauksia, jotka ovat useamman kuin yhden kielen osaamisen tulos (Paulaston ym. 2014: 414 mukaan Weinrich 1974 [1953]: 1). Termiä käytetään paljon tutkimuksissa, jotka käsittelevät kaksi- tai monikielisten puhujia ja heidän välisiäään kohtaamisia sekä kielten välisiä kontakteja (Paulasto ym. 2014: 408).

Samuli Aikio (2004: 52) kertoo tapausesimerkiksi interferenssistä pohjoissaamen tavan käyttää usein postpositiota *birra* 'ympäri(llä)' skandinaavisen *om*-preposition tavoin ilmaisemaan sen, mistä tai kenestä puhutaan: sme *Muitálus sámiid birra* 'Kertomus saamelaisista' vrt. ruots. *En bok om lapparnas liv* 'Kirja lappalaisten elämästä'.

Interferenssi on kuitenkin terminä monitulkintainen, sillä sitä käytetään useilla eri tieteenaloilla. Se palautuu latinaan, prefiksiin *inter-* 'välinen, välillä, välille, kesken' ja verbiin *feriō* 'iskeä, lyödä'. Termiä käytetään ainakin radio- ja televiestinnässä, jossa sillä viitataan ulkopuolisen tahon aiheuttamaan häirintään, sekä fysiikassa, jossa sillä tarkoitetaan kahden tai useamman aallon törmäystä, jolloin ne vaikuttavat toisiinsa. (Paulasto ym. 2014: 409.) 2000-luvulla jotkut kielentutkijat ovat hiljalleen alkaneet irrottautua interferenssi-termin käytöstä, sillä sitä käytetään laajasti viittaamaan eri käsitteisiin – joskus jopa ristiriitaisesti (Paulasto ym. 2014: 415 mukaan Winford 2003:

12). Lisäksi interferenssillä on joidenkuiden mielestä negatiivinen kaiku, sillä koska kielikontakti-tutkimuksessa ei ole tapana arvottaa kieltenvälistä vaikutusta hyväksi tai huonoksi. Negatiivinen konnotaatio on tullut toisen kielen omaksumisen tutkimusalalta, ja nykykontaktilingvistiikassa yhden kielen ei ajatella "häiritsevän" toista. (Paulasto ym. 2014: 415–416, 426–427).

Tässä tutkielmassa viitataan interferenssillä sellaisiin tapauksiin, joissa fonologiset, morfologiset ja morfofonologiset poikkeavuudet suomen yleiskielestä tai murteista voidaan katsoa saamen motivoimiksi.

2.2 Metodit

Kuuntelin läpi noin yhdeksän tunnin mittaisen aineistoni merkiten ylös kaikki tapaukset, joissa epäilin saamen interferenssiä. Litteroin aineistoani noin 45 minuutin edestä valikoiden litteroitaviksi ne kohdat, joissa hakemiani tapauksia esiintyy. Käytin apunani ELAN-litterointiohjelmaa, jolla ääninauhan ja tekstin sai yhdistettyä yhdeksi tiedostoksi.

Litteroinnissa käytin suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta seuraavin muutoksin:

- 1) *ü* on korvattu *y*:llä.
- 2) Erisnimien ensikirjain on kapiteeli.
- 3) Svaavokaalien pituuksia on kaksi: vajaalyhyt ja lyhyt.
- 4) Klusiilien kestoasteita on kolme: lyhyt (C, vajaalyhyt (Č) ja pitkä (CC).
- 5) Vokaalien kestoasteita on kolme: lyhyt (V), puolipitkä (V̇) ja pitkä (VV).

En litteroinut puhetahtia, lausefoneettista painotusta tai puheen sävelkorkeutta, sillä niillä ei ole tutkielmani kannalta merkitystä.

Analysoin aineistostani löytämiä interferenssitapauksia vertaamalla niitä sellaisiin pohjoissaamen kielenpiirteisiin, joista katson niiden olevan perua. Lisäksi tarkistan,

esiintyvätkö jotkut piirteet suomen murteissa, jolloin kyse ei välttämättä ole saamen interferenssistä.

2.3. Aikaisemmat tutkimukset

Huomiota saamen interferenssiin suomessa on kiinnittänyt jo vuonna 1912 Toivo Itkonen pro gradu -työssään *Äänneopillinen tutkimus Inarin murteesta*. Itkosen opinnäytetyö keskittyy kuvaamaan kattavasti Inarissa puhutun suomen murteen fonologiaa, mutta se sisältää runsaasti huomautuksia **inarinsaamen** vaikutuksesta morfofonologiaan ja syntaksiinkin. Aionkin vertailla Itkosen tuloksia omiin tuloksiini, sillä oletan, että koska inarinsaame ja pohjoissaame ovat läheisiä sukukieliä ja jakavat monia foneettisia piirteitä (Sammallahti 1998: 1), niiden interferenssi suomeen ilmenee jokseenkin samankaltaisena.

Jocelyne Fernandez on kuvannut ja tutkinut saamelaisten puhumaa suomea vuonna 1982 julkaistussa ranskankielisessä väitöskirjassaan *Le finnois parlé par les sames bilingues d'Utsjoki–Ohcejohka (Laponie Finlandaise) – structures contrastives, syntaxiques, discursives*. Suomeksi käännettynä: *Utsjoen kaksikielisten saamelaisten puhumasta suomen kielestä – kontrastiiviset, syntaktiset, diskursiiviset rakenteet*. En pysty hyödyntämään Fernandezin tutkimuksen koko potentiaalia, koska en osaa ranskaa. Suomenkielisen abstraktin ja litteroitujen esimerkkien avulla voin kuitenkin verrata aineistoani Fernandezin aineistoon ja katsoa, esiintyykö niissä samankaltaista interferenssitapauksia.

Markus Juutinen (2019) on tutkinut koltansaamen ja pohjoissaamen merisaamen murteen sekoittumista artikkelissaan *Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920*. Juutisen tulokset paljastavat, että saamenkieliset informantit ovat puheessaan sekoittaneet runsaasti aineksia toisesta kielestä, ja välillä luoneet sekamuotoja, joissa sekoitellaan äänteellisiä ja kieliopillisia piirteitä meri- ja koltansaamesta (Juutinen 2019: 182).

Helka Riionheimo (2010) on tutkinut kahden läheisen suomalais-ugrilaisen kielen, suomen ja viron, morfologista ja morfofonologista limittymistä. Riionheimon tulokset

osoittavat selvästi, että aineksia eri kielistä yhdisteleviä muotoja syntyy spontaanissa puheessa joskus paljonkin, mutta ne ovat usein kiinteästi yhteydessä puhetilanteeseen ja idiolektiin (Riionheimo 2010: 231). Lisäksi hänen tuloksistaan ilmenee, että tietyntyyppiset morfeemit – kuten yksitavuiset ja konsonanttialkuiset – lainautuvat helposti virosta suomeen (Riionheimo 2010: 232).

Saamenkielisten ylioppilaskokeiden vastauksissa olevien sanojen konsonanttikeskuksissa esiintyviä virheitä on tutkinut Piia Juuso pro gradussaan *Studeanttaid feaillat nomeniid konsonántaguovddážiin jagi 1995–2003 davvisámegiela eatnigiela studeantaishosiin eli Opiskelijoiden virheet konsonanttikeskuksissa vuosien 1995–2003 pohjoissaamen äidinkielen ylioppilaskokeissa*. Juuson tuloksista ilmenee, että suomi vaikuttaa paikoin selvästikin oppilaiden tuottamaan kirjoitettuun pohjoissaameen (Juuso 2013: 76, 102), mutta myös syntaksiin ja sijavalintaan (Juuso 2013: 86–89).

Suomen ja saamen kontaktista on tehty muun muassa lainasanatutkimusta (ks. Aikio 2009). Lisäksi peräpohjalaismurteiden saamelaisvaikutusta ovat tutkineet Eeva Tirola (2003) ja Mikko Memonen (2018). Tirolan pro gradu käsittelee peräpohjalaismurteissa esiintyvää saamelaisperäistä superlatiivin *-mUs*-tunnusta, ja Memosen pro gradu vokaalien nativisaatiota saamesta lainatuissa sanoissa.

3. ANALYYSI

3.1. Interferenssi fonologiassa

Seuraavissa luvuissa (3.1.1–3.1.6) käsittelen fonologiassa havaitsemiani pohjoissaamen interferenssin vaikutuksia. Interferenssi on aiheuttanut esimerkiksi vokaali- ja konsonanttivaihteluita sekä vaikuttanut äänteiden kestoasteisiin.

3.1.1. Sananloppuinen /t/ > /h/

Neljän informantin puheessa sananloppuinen /t/ edustuu soinnittomana /h/:na. Tapauksia on aineistossani 13 kappaletta, mutta ilmiö ei ole aineistossani kuitenkaan täysin systemaattinen. Suomen kielessä ilmiötä on havaittu Kemin murteessa, mutta sananloppuisen /t/:n lisäksi sitä esiintyy myös sananloppuisessa /s/:ssä (Cannelin 1889: 39–40; Itkonen 1912: 5). Puhutussa pohjoissaamessa ilmiö on tavanomainen. (Sammallahti 2019: 23–24.)

- (1) – – *ja me jäih- me menimme, **poroh** 'porot' ja jätimmä sinne, se pölästy minun kaveri niin että **poroh** jätimmä sinne* – – (IN1)
- (2) – – *sen **vanhemah** 'vanhemmat' on ollu sen, kovan uskon ensi perukka 'porukka' joka on tuottanu Koutokeinhun* – – (IN4)
- (3) – – *lappalaisia om montaki sillä **käynyh** 'käynyt' ja ne kyllä kehhuu että kyllä se on varma* – – (IN9)
- (4) – – *tieten jos on, esimerkiksi **muutamah** 'muutamat', tai sanotan nyt, jos on iso tokka* – – (IN8)

Toivo Itkonen kirjoittaa (1912: 5), että Inarissa sananloppuinen /t/ assimiloituu tavallisesti seuraavan sanan alkukonsonantin kanssa, ja -/t/ > -/h/ -muutosta esiintyy taas useimmin vanhemmilla ihmisillä. Lisäksi hän huomauttaa, että -/t/ muuttuu kuitenkin naapuripitäjissä usein -/h/:ksi. En saanut käsiini kirjallisia lähteitä inarinsaamen fonologiasta, mutta äidinkielen puhujan mukaan inarinsaamessa ei esiinny

sananloppuista /t/ > /h/ -muutosta, tai se on vähintäänkin harvinainen.

Koska ilmiö on peräpohjalaismurteissa jokseenkin yleinen, katsoisin, että kyse ei välttämättä ole kuviossa 1 esitetystä C2-tyyppin tilanteesta. Koska ilmiö on pohjoissaamassa vahva, voi olla, että se on siirtynyt peräpohjalaismurteisiin pohjoissaamen vaikutuksesta, jolloin kyseessä olisi B1- tai B2-tyyppin ilmiö.

3.1.2. Soinnittomia klusiileja edeltävä /h/

Pohjoissaamassa esiintyy runsaasti soinnitonta laryngaaliäännettä, /h/:ta, soinnittomien klusiilien edellä: *álkit* 'helppo' /a·al.l.hkiih/ (Sammallahti 2019: 23–24). Interferenssiksi katsomani vaikutuksen myötä aineistossani esiintyy useissa suomenkielisissä sanoissa soinnitonta laryngaalia klusiilien /p/, /t/ ja /k/ edellä (esimerkit 5, 6 ja 7). Tapauksia on aineistossani 17 kappaletta.

- (5) – – *se kiroi vielä minut ku "sie **oleht** 'olet' nii hullui"* – – (IN1)
- (6) – – *kauhpoja, **kauhpa** 'kauppa' ku ne teki ne me- nämä kävi täällä ku, ne lähti* – – (IN6)
- (7) – – *siel Utsjoen seutuvilla on **kaihki** 'kaikki'* – – (IN7)

Sekä Itkonen (1912: 10) että Fernandez (1982: 101–102) selittävät, että sananalkuiset klusiilit ääntyvät saamelaisilla puhujilla voimakkaina ja jopa aspiroituneina. Tällaista ilmiötä en kuitenkaan omassa aineistossani huomannut.

3.1.5. Svaavokaali

Aineistossani esiintyy svaavokaalia /e/, joka ei kuulu peräpohjalaismurteisiin. (Kettunen 1940: kartta 199). Tapauksia oli yhteensä 14.

- (8) – – *ja **kol^eme**, ja niit_oli **kol^epme*** – – (IN8)

- (9) – – *niit_oli **ne^ljü** kappaletta* – – (IN4)
 (10) – – *minun isän **ve^ljellä**, vanhemmalla **ve^ljellä*** – – (IN4)

Kettusen murrekartaston mukaan Enontekiön suomen murteissa /a/ voi esiintyä vajaalyhyenä svaavokaalina: *jal^(a)ka*. /e/ esiintyy vajaalyhyenä svaavokaalina vain eteläisissä savolaismurteissa: *silemä* 'kylmä, silmä'. (Kettunen 1940: kartta 199.)

Pohjoissaamessa sanojen vahva-asteisiin konsonanttikeskuksiin voi tietyin ehdoin syntyä svaavokaali. Sammallahden esimerkin mukaan svaavokaali ilmenee muun muassa seuraavalla tavalla: *duolba* 'litteä' svaattomana: [tuo·l^l.bq], ja svaallisena: [tũõ·l^{la}.Bq]. (Sammallahti 2019: 136, 216.)

Aineistossani ilmi tulleeeseen svaavokaali-ilmiöön on törmännyt myös Itkonen tutkimuksessaan, ja hän pitää sitä merkillisenä (Itkonen 1912: 30):

"Shvaavokaaleja ei voi katsoa puhtaaseen murrekantaan kuuluviksi, vaikka keskipohjalaisen kielen vaikutuksesta joillakin yksilöillä on taipumusta niiden käyttöön – – Mikäli olen huomannut, on näistä äänteistä *i* yleisimmin käytetty; niin kuulee usein: *hil^ljanen*, *pal^ljo*. Merkillinen muoto on *pal^ejo*, jota myös toisinaan kuulee (shvaavokaaleja *e*, *o*, *ö* ei näet koskaan käytetä *i*:n, *u*:n ja *ü*:n asemesta)."

Itkonen ei osaa tarjota ilmiölle selitystä. Tulkitsen itse /e/-svaavokaalin saamen vaikutukseksi, sillä svaavokaalia esiintyy pohjoissaamessa ja sitä esiintyy aineistossani informanteilla, jotka eivät tulkintani mukaan ole asuneet Inarin seudulla, josta Itkonen on havaintonsa tehnyt. Lisäksi pohjoissaameen viittaa konsonanttipari *-pm-* sanassa *kol^epme* (esimerkki 8), joka esiintyy pohjoissaamessa esimerkiksi juuri sanassa *golbma* /kol^ppma/ 'kolme'.

3.1.6. Astevaihtelematon /t/

Litteroimissani nauhoitteissa /t/:llä ei ole astevaihteluparia yleensä lainkaan. Muutamassa tapauksessa se vaihtelee yleiskielen mukaisesti /d/:n kanssa, ja vain kerran soinnillisen

dentaalispirantin, /ð/:n, kanssa (esimerkki 13).

- (11) – – *ja ko se tuli sieltä kotia ni, sen **kotin** 'kodin' vierestä kulki joki.* (IN12)
- (12) – – *muualla saavat nahista ja **riitellä** 'riidellä' ja tapella ni, ei tule maailmansotaa ei.* (IN8)

Toivo Itkonen huomauttaa pro gradussaan (1912: 47–48), että "[j]otkut lappalaiset korvaavat kirjakielen d:n ð:llä, esim. *meiðän, en tiedä, maðe, tehðä* –". Tällaisia tuloksia on kuitenkin aineistossani vain yksi:

- (13) – – *mutta eihän se monta vuolta oo kolome nelijän **vuoden** 'vuoden' päästä tämä tie on, läpi* – – (IN7)

Lisäksi yleiskielen /d/ edustuu aineistossani /t/:nä myös sanoissa, joissa /d/ ei osallistu astevaihteluun.

- (14) – – *se laitetan tuonne paliskunnan **yhtistyksen** 'yhdistyksen', ja siellä ratkaistavaksi.* (IN8)
- (15) – – *se nyt on se atomi ja **ytynpommit** 'ydinpommit' ylypäänsä.* (IN8)

Edellä mainittuja tapauksia on aineistossani 14.

Ilmeisesti myös Fernandez (1982: 100) on aineistossaan havainnut, että yleiskielen /d/ esiintyy pääsääntöisesti /t/:nä.

3.1.5. Yhteisetymologiset vastineet

Interferenssiä esiintyy suuressa määrin sanoissa, joiden vastineet suomessa ja pohjoissaamassa palautuvat yhteiseen kantamuotoon. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *beaivi* 'päivä', *muhto* 'mutta', *oskut* 'uskoa' ja *sáhttit* 'saattaa, voida, pystyä'. Tavanomaisinta interferenssi konjunktioissa (esimerkki 19), mutta myös verbeissä

esiintyy interferenssiä. Pohjoissaamen interferenssiä on lekseemeissä *uskoa*: /uskot/ > /oskot/ sme *oskut* (esimerkki 17); *huomata*: /huomannut/ > /fuoma[nnut]/ sme *fuomášit*, *fuobmát* (esimerkki 18) ja *saattaa*: /saattaa/ > /saahtaa/ sme *sáhttit* – aktiivin yksikön kolmannen persoonan indikatiivissa *sáhtá* /saahtaa/ (Sammallahti 2019: 174) – (esimerkit 21 ja 22).

Nomineissa tapahtuvaa pohjoissaamen mukaista ääntämistä on sanssa /*peäivi*/ < /pääivä/, sme *beaivi* (esimerkki 35), jossa on tapahtunut triftongiutuminen, ja sanamuodossa /*mehččään*/ < /metsään/, sme *meahčči* (esimerkki 41), jossa /ts/-yhtymä edustuu /čč/-geminaattana. Tavallisesti se peräpohjalaismurteissa edustuu -/tt/-:nä, *mettä* : *mettän* (Kettunen 1940: kartta 8).

- (16) – – *kyllä ne siihen vanhan aikkhan saanu olla, ennen minun **peäivi** 'päivää, päiviä' – – (IN2)*
- (17) – – *ja sano sillä Koovenille että "joko **oskot** 'uskot' että toinen mieske onki voimakkaampi ko sinä!" – – (IN6)*
- (18) – – *äskenhän minä en **fuoma**- huomannus sen tuo- – – (IN6)*
- (19) – – ***muhta** tuota, ei meillä mitään hyötyä niitä turistista oo kyllä – – (IN7)*
- (20) – – *se meni pakkuun tuohon, tuohon **mehččään** 'metsään' – – (IN9)*
- (21) – – *minä en tiiä oikiastan **saahtaa** 'saattaa' se olla sillä tavalla – – (IN6)*
- (22) – – *em mie tiiä ketä **saahtaa** 'saattaa' keksiä kun ei ole paimennuksessa ennää poroja – – (IN6)*

Tällaisia tapauksia oli aineistossani 32. Lukumäärä on suurempi kuin muilla tutkimukseni tapauksilla, mikä viittaa siihen, että äänneasultaan toisiaan muistuttavissa sanoissa on huomattavaa taipumusta interferenssille.

3.1.6. Kontaminaatiomuodot

Tieteen termipankin määritelmä kontaminaatiolle on "sanamuodostuskeino, jossa eri

sanoista tai ilmauksista peräisin olevat elementit yhdistetään samaan sanaan tai ilmaukseen" (Tieteen termipankki 2020 s.v. *kontaminaatio*).

Seuraavassa tapauksessa, sen lisäksi, että pohjoissaamen imperfektin tunnus *-/j/-* (ortografisesti *-i-*) (Korhonen 1981: 265) on yhdistynyt suomalaiseen sanavartaloon, se on myös supistanut ensitavun diftongia (esimerkit 23):

(23) – – *viime talvena vasta **k^holij** 'kuoli'* – – (IN13)

Informantilla 5 on imperfektin tunnuksena suomen mukainen *-/i/-*, mutta hänellä sanan jälkitavussa tapahtuu pohjoissaamen mukainen vokaalinmuutos */o/ > /u/*. Pohjoissaamessa jälkitavun */j/*:tä edeltävä */o/* muuttuu tietyin ehdoin */u/*:ksi (Korhonen 1981: 118–120). */o/ > /u/* -muutos ilmenee esimerkiksi *liikot*-sanana ('pitää, tykätä') yksikön kolmannen persoonan preteritimuodossa *liikui*.

(24) – – *na Karašjoelta, ko se **tappui** 'tappoi', se musta rutto* – –
(IN5)

Informantilla 13 *-/j/-* esiintyy yhteensä kahdesti *kuolla*-sanana yhteydessä:

(25) – – *joka talvella **kuolij**, äkkiä **kuoli**, se oli Kaarasjoelta.*
(IN13)

Aineistossani tällaisia tapauksia oli yhteensä kolme. Muodot vaikuttavat syntyvän spontaanisti, eivätkä ne välttämättä toistu samassa asussa useasti, vaan ne saattavat toistua erilaisena samoissa virkkeissäkin (esimerkki 25).

Eräs kiinnostava esimerkki kontaminaatiosta on informantin käyttämä yötä tarkoittava pohjoissaamen sana *ija*, johon hän yhdistää suomen genetiivin tunnuksen, *-n:n*:

(26) – – *hän oli ou- soutanuk koko **ijan** 'yön' eikä olluk kuulluk*
kaan. (IN11)

Eräs informantti yhdistää suomen *olla*-verbin ja pohjoissaamen *leat*-verbin aktiivin

monikon kolmannen persoonan imperfektimuodon *ledje* (esimerkki 27), jonka *-ddj-* : *-dj-*-konsonanttikeskusta Sammallahti (2019: 147) kuvailee apikaaliseksi palataalistuneeksi geminaattaklusiiksi $[d'ːː.Ḑ] : [Ḑ.t̪]$, joka Enontekiön ja Kautokeinin murteissa saa lisäksi affrikaatan: $[d'ːː.Ḑʒ] : [Ḑ.t̪ʒ]$.

- (27) – – *mutta kyllä niillä pani- panit ne nime- nimi niillekki sen tään, vaikka olit'žē* 'olivat' kuolhee. (IN12)

Omassa aineistossani oleva esimerkki on juuri tällainen palataalinen affrikaatta, jonka olen litteroinut muotoon *t'ž*.

Tällaisiin suomen ja pohjoissaamen sekoituksiin en ole lähteissäni törmännyt, joskin Juutinen (2019) on raportoinut merisaamen ja koltansaamen sekamuotoja.

3.2. Interferenssi morfologiassa

Seuraavissa kappaleissa (3.2.1–3.2.3) käsittelen interferenssin ilmenemistä morfologiassa. Interferenssi morfologiassa oli jossain määrin vähäisempää kuin fonologiassa, mutta tapauksia kuitenkin esiintyi.

3.2.1. Partikkelit

Kahdeksalla informantilla esiintyy 11 tapausta, joissa joko suomenkieliseen sanaan on liitetty pohjoissaamen mukainen partikkeli:

- (28) – – *ja sano sillä Koovenille että "joko oskot että toinen mieske* 'mieskin' *onki voimakkaampi ko sinä!"* – – (IN6)
- (29) – – *hän lähti sieltäke* 'sieltäkin' *pois ja meni, ko- kotia* – – (IN9)
- (30) – – *ei ne ole ollut ei minkäänlainenke* 'minkäänlainenkaan'. (IN13)

Suomen *-kin-* ja *-kaan-*partikkeleita vastaa pohjoissaamessa *-ge -/kel/*.

Toivo Itkonen (1912: 34–35) on raportoinut *-ko-*kysymyspartikkeliin liittyvän vokaalisoinnuttomuusilmiön:

"Niinpä heillä [saamenpuhujilla] partikkeli *ko* esiintyy melkein säännöllisesti sekä taka- että etuvokaalisissa sanoissa, esim. *nīhko*, *ehko* – –".

Pohjoissaamen kysymyspartikkeli on *-go -/ko/*. Esim. *leago?* 'onko?'.

3.2.2. Genetiivin käyttö partitiivin sijasta

Pohjoissaamen genetiivi ja akkusatiivi ovat kielenmuutosten takia sulautuneet yhdeksi sijamuodoksi. Ero nominatiiviin ilmaistaan keskuskonsonantiston astevaihtelulla, joka eroaa itämerensuomalaisten kielten astevaihtelusta. Kantasaamen genetiivi-instruktiivin tunnus on rekonstruoitu muotoon **-n* ja akkusatiivin tunnus muotoon **-m* (Korhonen 1981: 210–211).

Koska eroa genetiivin ja akkusatiivin välillä ei pohjoissaamessa ole, ja koska pohjoissaamen akkusatiivia vastaa suomessa usein partitiivi, on helppo olettaa, että näiden sijojen rajat ovat suomea puhuvilla pohjoissaamenkielisillä häilyviä (Vuolab-Lohi 2007: 426–427). Tutkielmani tulokset vastaavat tätä näkemystä, sillä aineistossa on kuusi tapausta, joissa genetiiviä käytettiin partitiivin sijaan.

- (31) – – *ja se oli aina, kiusannu ihmisiä muttei kukkhaan ollu sille, ymmärtänny **nimen** 'nimeä' panna.* (IN12)
- (32) – – *na joopa tietenki on **kä-** on on se koitanu sieltäki mutta ei se ole **avun** 'apua' saanus sieltäki* – – (IN9)
- (33) – – *hän kerran ei ole niin **ison kalan** 'isoa kalaa' vielä nähnyt*
– – (IN11)
- (34) – – *mutta kun minä itse en ole nähänys **sen** 'sitä'.* (IN9)

3.2.3. Paikallissijojen sekoittuminen

Pohjoissaamessa lokatiivi vastaa suomessa käytettyjä inessiiviä, elatiivia, adessiivia ja ablatiivia. Lokatiivin lisäksi paikallissijana pohjoissaamessa on illatiivi, jonka merkitys vastaa suomen illatiivia ja allatiivia. (Korhonen 1981: 221, Magga 2015: 14.)

Koska suomen kielessä inessiivillä ja elatiivilla sekä adessiivilla ja ablatiivilla on selvä semanttinen ero, mutta pohjoissaamessa niitä merkitään samalla sijalla, voidaan olettaa, että pohjoissaamenkielisellä puhujalla näiden paikallissijojen rajojen hahmottaminen ei ole kovin helppoa.¹ Tutkimustulokseni puhuvat asian puolesta, sillä lähes kaikilla informanteilla esiintyy paikallissijojen sekoittumista. Tapauksia esiintyy aineistossani yhteensä 13.

- (35) – – *ja vietiin tietenki Karesuvannon kirkon **mailla** 'maille' – –*
(IN1)
- (36) – – *ajethin kolme kertaa ympäri kottaa, ennen_ ko,*
*ennen_ ko **sisällä** 'sisälle' meni. (IN12)*
- (37) – – *muitali käyny on tuolta, vissiin tuolta Utsjoen **puolellaki***
'puoleltakin' käynis – – (IN9)
- (38) – – *monta kerta silloŋ ku minu- ko oli minun siskon kansa*
***naimisista** 'naimisissa', se, se Vuolaaph [Vuolab]. (IN12)*

Yksikön *-st*-muotoinen lokatiivi on nähtävästi ollut pohjoissaamessa – jota Korhonen (1981) kutsuu norjanlapiksi – käytössä vielä 1980-luvulla, vaikkakin sen jälkikomponentti *-t* on ollut katoamaan päin (Korhonen 1981: 222). Mikäli *-st*-lokatiivi on kuulunut informantin 12 (syntynyt 1910) idiolektiin, *naimisista*-tapaus (esimerkki 38) on todennäköisesti sen motivoima.

¹ Suullisesti Harri Mantila

3.3. Muita havaintoja

Aineistossani esiintyi käsittelemieni esimerkkien lisäksi myös muunlaisia interferenssitapauksia. Osa näistä tapauksista liittyi syntaksiin, joten en ottanut niitä analysoitavaksi tähän tutkielmaan. Tässä kappaleessa esittelen kuitenkin lyhyesti tapauksia, joissa voi olla aihetta lisätutkimukselle.

Suomen *no*- ja *niin*-partikkeleita vastaavat pohjoissaamessa partikkelti *na* /na/ ja *ná* /naa/. Aineistossani oli tavanomaista, että informantit käyttivät suomenkielisen partikkelin *no* sijasta *na*:ta (esimerkit 39 ja 40). *Ná*-partikkeli taas esiintyi aineistossa vain kerran (esimerkki 41).

- (39) – – *jaa na* 'no' *se oli tuommonen* – – (IN1)
 (40) – – *jaha, na* 'no' *itsehän se varmasti tiessi* – – (IN8)
 (41) – – *naa* 'niin'. (IN13)

Lisäksi aineistossani esiintyi suomesta poikkeavia lauserakenteita:

- (42) – – *parempi mahollisuudet* 'paremmat mahdollisuudet'
on ollut nyt – – (IN6)
 (43) – – *ja se oli hänen muut- (epäselvää) olemassa hirmuinen*
arka 'hirmuisen arka', *se pruukkas tasan kul'l'a kummituksiq*
 – – (IN2)
 (44) – – *niin se oli papille sanonu "nämät on hautaamattomat"*
'nämä ovat hautaamattomia', se on niin roska ihminen
ollu – – (IN12)
 (45) – – *sillä on kolmekymmentä vaaliaa porot* 'kolmekymmentä
 vaaleaa poroa' – – (IN5)

Nämä erikoisuudet voivat selittyä pohjoissaamen syntaktisilla säännöillä. Pohjoissaamessa kongruenssi poikkeaa jossain määrin suomen kongruenssista. Tavallisesti adjektiiveilla on erikseen attribuuttimuoto: *johtilis mannu* ~ *mannu lei johtil* 'nopea meno ~ meno oli nopeaa'. Osalla adjektiiveista on vain attribuuttimuoto: *arvves*

dálki 'sateinen sää', mutta joitain taas ei voi käyttää attribuuttina lainkaan: *váibbas* 'väsynyt'. On huomattava, että pohjoissaamessa adjektiivi ei yleensä kongruoi substantiivin kanssa, vaan adjektiivi on lähes aina taipumattomana attribuuttimuodossaan substantiivin edellä. Poikkeuksena tähän sääntöön on esimerkiksi sana *buorre* 'hyvä'. (Sammallahti 2005: 224–225.)

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tarkastellut tässä kandidaatintutkielmassa sitä, kuinka pohjoissaame ilmenee fonologisena, morfologisena ja morfofonologisena interferenssinä sen äidinkielisten puhujien tuottamassa suomessa. Olen analysoinut aineistoani tarkastelemalla informanttien tuottamia sanoja ja eritellyt niistä pohjoissaamen vaikutusta olevia piirteitä.

Aineistonani olen käyttänyt Turun yliopiston Talvadas-kokoelmaa, jonka sain Oulun yliopiston Giellagas-instituutilta käyttööni. Aineistoni koostui noin yhdeksästä tunnista nauhoitettua suomea, jota puhuivat pohjoissaamea äidinkielenään puhuvat henkilöt. Käytössäni oli lisäksi joitain Talvadas-aineiston litteraattitiedostoja, mutta koska litteraatteja ei ollut tehty käyttäen esimerkiksi suomalais-ugrilaista tarkekirjoitusta, niistä ei ollut minulle hyötyä tutkimuksessani, vaan litteroin aineistoni itse.

Tuloksistani käy odotetusti ilmi, että informanttien puheessa esiintyi paikoin runsaastikin pohjoissaamen interferenssiä. Tutkimuskysymykseni olivat sisällöltään seuraavat: "Millaisena kielenainesten sekoittumisena pohjoissaame ilmenee toisena opituksessa kielessä?" ja "voidaanko jotain piirteitä pitää universaaleina?"

Tuloksistani käy ilmi, että interferenssiä esiintyi kaikentyypisissä sanoissa. Usein se ilmeni vokaalin- tai konsonantinmuutoksina – esimerkiksi *mehččään* pro *metsään* ~ *mettään* (esimerkki 20) – mutta se vaikutti myös sanojen morfologisessa rakenteessa ja sijojen käytössä. Erityisen kiinnostavana ilmiönä voidaan pitää kontaminaatiomuotoja *k^holij* ja *tappui* (esimerkit 23 ja 24), jotka sisältävät elementtejä saamen preteritinmuodostuksesta, sekä muotoja *ijan* ja *olit'že* (esimerkit 26 ja 27), joista ensimmäisessä kyseessä oli suomen genetiivin tunnuksen, *-n:n* liittäminen saamenkieliseen kantasanaan, ja toisessa suomen ja pohjoissaamen *olla*-verbien (pohjoissaameksi *leat* : *ledje*) monikon kolmannen persoonan preteriti- ja imperfektimuotojen yhdistäminen.

Interferenssitapaukset olivat pääasiassa sidoksissa informanttien idiolektiin, mutta joitain tapauksia, kuten sananloppuisen */t/:n* muutosta */h/:ksi* tai soinnittomia klusiileja edeltävää

/h/:tä ilmeni useammalla informantilla. Vaikuttaisi siltä, että osa tapauksista on puhtaan spontaaneja tuotoksia, jotka eivät toistu systemaattisesti. Jotkut tapaukset, kuten pohjoissaamelaisen *na*-partikkelin käyttö suomalaisen *no:n* sijasta toistuivat useasti.

Tutkimukseni aihepiiri oli kandidaatintutkielmaan hieman liian laaja, sekä aihe mielestäni haastava. Minun piti jättää paljon aineistoa tutkimukseni ulkopuolelle, mikä toisaalta tarjoaa tilaisuuden tutkia pois jääneitä mahdollisia interferenssitapauksia myöhemmin. Käyttämäni aineisto on yli 50 vuotta vanhaa, mutta samankaltaisen materiaalin kerääminen ei nykypäivänä liene mahdollista, sillä saamelaiset kasvavat nykypäivänä poikkeuksetta kaksi- tai useampikielisiksi, jolloin saamen interferenssiä valtakielissä tuskin ilmenee fonologisella tasolla – ainakaan yhtä voimakkaasti kuin tutkimuksessani. Asiaan voisi kuitenkin tutustua tutkimalla nykypäivän saamelaisten kieltä.

Olen kohtalaisen tyytyväinen tutkielmani tuloksiin, sillä tulokseni vastasivat odotuksiani. Olen kuitenkin tietoinen siitä, että tutkielman aiheen haastavuuden vuoksi joitakin piirteitä on voinut jäädä huomiotta tai todetut tapaukset voivat olla puutteellisesti analysoituja. Tutkielmaa tehdessäni kohtasin toistuvasti kiinnostavilta vaikuttavia tutkimuksia ja teorioita, joita en kuitenkaan voinut tutkielmaani sisällyttää, koska se olisi paisuttanut tutkielman sisältöä ja tekoprosessia kohtuuttomasti.

Katson, että tutkielmani tarjoaa melko uniikin katsauksen suomen ja pohjoissaamen puhujien kielessä esiintyviin mielenkiintoisuuksiin. Aineistoa lisätutkimuksiin on kuitenkin tarjolla runsaasti, eikä sitä kaikkea ole vielä litteroitu, saatiikka hyödynnetty.

LÄHTEET

- AIKIO, ANTE 2007: Etymological Nativization of Loanwords. A Case Study of Saami and Finnish. – Ida Toivonen, Diane Carlita Nelson (toim.), *Saami linguistics* s. 17–52. Amsterdam studies in the theory and history of linguistic science, Series 4, Current issues in linguistic theory, vol. 288. Amsterdam: Benjamins cop.
- 2009: *The Saami Loanwords in Finnish and Karelian*. Oulu: Acta Universitas Ouluensis.
- AIKIO, SAMULI 2004: Interferenssejä ja jokapäiväisyyksiä. – Sukukansaohjelman arki. *Suomalais-ugrilainen perintö ja arkipäivä* s. 48–57. Helsinki: M. A. Castrénin seura.
- CANNELIN, KNUT 1889: *Tutkimus Kemin kielenmurteesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- FERNANDEZ, JOCELYNE 1982: *Le finnois parlé par les sames bilingues d'Utsjoki–Ohcejohka (Laponie Finlandaise). Structures contrastives, syntaxiques, discursives*. Paris: Peeter Publishers.
- HÄKKINEN, KAISA 2009 [2002]: *Suomen kielen historia 1. Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 69. Turku: Turun yliopisto.
- ITKONEN, TOIVO 1912: *Äänneopillinen tutkimus Inarin murteesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- JOMPPANEN, MARJATTA 2009: *Pohjoissaamen ja suomen perusinfinitiivi vertailussa leat ja olla-verbien yhteydessä*. Oulu: Acta Universitas Ouluensis.
- 2010: Pohjoissaamen ja suomen kielen koloratiivikonstruktio vertailussa. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* s. 106–131. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing.
- JUUSO, PIIA 2013: *Studeanttaid feaillat nomeniid konsonántaguovddáziin jagi 1995–2003 davvisámegiela eatnigiela studeantaishosiin*. Saamen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- JUUTINEN, MARKUS 2019: Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920. *Puhe ja Kieli* 2 s. 165–185 <https://doi.org/10.23997/pk.75742>
- KETTUNEN, LAURI 1940: *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- KORHONEN, MIKKO 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEHTOLA, VELI-PEKKA 1997: *Saamelaiset. Historia, yhteiskunta, taide*. Jyväskylä: Kustannus-Puntsi.
- MAGGA, ELNA 2015: *Oanehis giellaoahppa. Lyhyt kielioppi*. Anár: Sámediggi.
- MEMONEN, MIKKO 2018: *Vokaalien nativisaatiosta peräpohjalaismurteiden saamelaislainoissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- PAULASTO, HELI – KOLEHMAINEN, LEENA – KUMPULAINEN, MINNA – MERILÄINEN, LEA – RIIONHEIMO, HELKA 2014: Interferenssi. Termi tutkimussuuntausten törmäyksessä. – *Virittäjä* 3/2014 s. 408–434.
- RIIONHEIMO, HELKA 2007: *Muutoksen monet juuret. Oman ja vieraan risteytyminen Viron inkerinsuomalaisten imperfektimuodoissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1107. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2010: *Morfofonologinen limittyminen suomen ja viron kontaktissa*. DOI: <http://dx.doi.org/10.5128/LV20.07>
- Saamelaiskäräjät 2019: *Saamelaisten lukumäärä vuoden 2019 Saamelaiskäräjien vaaleissa*.
<https://dokumentit.solinum.fi/samediggi/download/?d=Dokumenttipankki/Tilastoja/Saamelaisten%20lkm%20vaaleissa/v%C3%A4est%C3%B6tieteellinen%20tilasto%202019%20nettiin.pdf> (26.4.2020)
- Saamen kielilaki 2003/1086. Annettu Helsingissä 15.12.2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086> (26.4.2020)
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1998: *The Saami Languages. An Introduction*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- 2019: *Láidehus sámegiela jietnadatoahpa dutkamii*. Giellagas-instituutta almmustahttinráidu 18. Oulu.
- THOMASON, SARAH 2001: *Language Contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Tieteen termipankki Kielitiede:kontaminaatio.
<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:kontaminaatio> (24.4.2020)
- TIIROLA, EEVA 2003: *Peräpohjalaismurteiden mUs-tunnuksinen superlatiivi*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

- VUOLAB-LOHI, KAARINA 2007: Máilmmi alladeamos olmmoš? Sámegiela giellagáhttema mánggalágan hástalusat. *Sámit, sánit, sátnehámit* s. 423–429. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 253. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- WEINRICH, URIEL 1974 [1953]: *Languages in Contact. Findings and Problems*. The Hague: Mouton
- WINFORD, DONALD 2003: *An Introduction to Contact Linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell.